

ALEVÎ BEKTAŞÎ GELENEĞİNDE VASIYET VE BUYRUK ÜZERİNE

Aziz **KILINÇ**^(*)

ÖZET

Alevî-Bektaşî kültüründe sözlü gelenek oldukça önemli bir yere sahiptir. Gelenek, büyük oranda sözlü ve sınırlı sayıda yazılı aktarıma dayanmaktadır. Bu aktarımda vasiyetin ve buyruğun ne denli önemli olduğunu mevcut yazılı kaynaklar ve alanla ilgili kişilerle yapılan görüşmeler ortaya koymaktadır. Gelenekteki temel kaynaklar bazen “buyruk” olarak adlandırılırken, bazen “vasiyetnâme” bazen de “menakıp” olarak adlandırılmaktadır. Bu yüzden, gelenek içinde buyruk, vasiyet ve menakıp kavramları da birbirine girmiş durumdadır. Bu durum bizce üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu durum basit bir Türkçeleştirme olayı mıdır, yoksa gelenekte az sayıdaki var olan bu yazılı kaynakların geleneğin temel öğretileri olarak kabul edilip eserlerin kutsallaştırılmasından mı kaynaklanmaktadır? Bu çalışmada gelenekte mevcut olan temel yazılı kaynaklardan hareketle tarihî süreç de göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Vasiyet, vasiyetname, buyruk, Alevî, Bektaşî

ABSTRACT

Oral tradition takes an important place in Alawi-Bektashi tradition. Alawi-Bektashi tradition mostly stands by oral tradition. Written sources are very rare in this tradition. In the written sources will (“vasiyet”) and order (“buyruk”) have an important place. These main sources in the tradition are sometimes called as “order”, “written will” (‘vasiyetnâme’), or “legends” (‘menakıp’). However, sometimes these concepts are not becoming clear. It is necessary to study on this problem. Is this a language problem or is this about sanctifying these written sources? This study shall examine this problem by searching written sources of the tradition and noticing the historical process of the tradition.

Key words: will, written will, order, Alawi-Bektashi tradition.

Giriş

Alevî-Bektaşî kültüründe sözlü gelenek oldukça önemli bir yere sahiptir. Gelenek büyük oranda sözlü ve sınırlı sayıda yazılı aktarıma dayanmaktadır. Bu aktarımda vasiyetin ve buyruğun ne denli önemli olduğunu mevcut yazılı kaynaklar ve alanla ilgili kişilerle yapılan görüşmeler ortaya koymaktadır. Gelenek içinde buyruk, vasiyet ve menakıp kavramları da birbirine girmiş durumdadır. Gelenekteki temel kaynaklar bazen “buyruk” olarak adlandırılırken, bazen “vasiyetnâme” bazen de “menakıp” olarak adlandırılmaktadır. Meselâ, Şücaaddin Veli Ocağı Dedesi Nevzat Demirtaş’la yapılan mülâkatta, “*Kütüphanemde daha*

(*) Yrd. Doç. Dr. Aziz Kılınç, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

çok Alevîlik Bektaşîlik hakkında günümüzde yayınlanmış eserler var. İmam Cafer Buyruğu, Şeyh Safî Buyruğu, Hacı Bektaş Vilâyetnamesi, Şücaaddin Veli Vilayetnamesi en çok başvurduğum kaynaklardır” (Doğruer, 2006:187) demektedir. Burada adı geçen eserlerin hiç birinin orijinal adında buyruk ifadesi yoktur. Eserlerin tarihî süreç içinde buyruk adını aldığı, günümüzde ise bu eserlerin farklı isimler tarafından tekrar “düzenlenerek” yayımlandığı görülmektedir. Daha önce adı, “vasiyetname” veya “menakıp” olarak geçen bu eserler, günümüzde daha çok buyruk olarak adlandırılmakta ve bilinmektedir.

Bu, üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu durum basit bir Türkçeleştirme olayı mıdır? Veya gelenekte az sayıdaki olan bu yazılı kaynakların geleneğin temel öğretileri olarak kabul edilip eserlerin kutsallaştırılmasından mı kaynaklanmaktadır?

Ansiklopedik Alevîlik Bektaşîlik Terimleri Sözlüğü’nde “vasiyet” sözcüğünün ikinci anlamı “*Pir’in, mürşit’in müritlerine yaptığı tavsiye, verdiği öğüt*” olarak verilmiştir (Korkmaz, 1994:371). Burada, ‘vasiyet’in tanımı ile ‘buyruk’un tanımı birbirine yaklaşmaktadır. Yukarıda zikrettiğimiz söz konusu eserlerin üslubu çoğunlukla ‘pir’ olarak kabul edilen kişilerin buyruk ve buyurmalarından oluşmuştur. Bu bakımdan gelenekte aynı eser, hem vasiyetnâme hem de buyruk olarak adlandırılabilir. Meselâ, Şeyh Safî Vasiyetnâmesi farklı baskılarda Şeyh Safî Buyruğu olarak geçiyor (Yaman, 1994). Bir başka husus, bu eserlerdeki üslûp, dinî tasavvufî vasiyetnâme ve nasihatnâmelerde kullanılan üslûpla aynen benzerlik göstermesidir.

Ansiklopedik Alevîlik Bektaşîlik Terimleri Sözlüğü’nde “*Alevî inançlarının, bu kapsamda törenlerin, törenlerde izlenecek yolun, yöntemin açıklandığı erkânnamelerin en eskisi Cafer üs Sadık tarafından yazıldığı kabul edilen Buyruk’tur*” (Korkmaz, 1994:64) denmektedir. Aslında Alevî Bektaşî geleneğinde bir tek buyruktan değil, buyruklardan bahsetmek gerekecektir.

Alevîler arasında en çok okunan kitapların başında gelen buyruk/buyruklar “Kur’an’ı açıklayan kitap” (Bozkurt, 2004:1) olarak tanımlanır. Türk Dil Kurumu’na hazırlanan Türkçe Sözlük’te, buyruk “Belirli bir davranışta bulunmaya zorlayıcı söz, emir, ferman” olarak geçmektedir. Gelenekte sözlük anlamının dışında kullanılan ‘Buyruk’un “Alevîlerce üstün tutulması, onun Alevî inanç, töre ve söylencelerini içermesinden kaynaklanmaktadır” (Bozkurt, 2004: 1). Alevî ve Bektaşî geleneğinde tek bir “buyruk”tan buyruklar bahsedilebilir demiştik. Yukarıda sözü geçen eserlerin hem yazma, hem de baskı nüshaları mevcuttur. Son yıllarda farklı yayınevleri tarafından yayınlanan buyrukların bir kısmı bilimsel bir yöntemle ve bir yazma esere bağlı kalarak hazırlanırken, bazılarında hazırlayanın ve yayıncının yaptığı eklemeler dikkati çekmektedir.

Burada genel olarak Türk kültür ve edebiyatında, özel olarak da Alevî ve Bektaşî geleneğinde vasiyet, buyruk ve menakıp kavramlarının algılanışı üzerinde durmak gerekmektedir.

“Vasiyet”, Arapça’dan dilimize geçmiş olup halk arasında yaygın basit manasıyla; “bir kimsenin sağken kararlaştırdığı ve öldükten sonra yapılmasını istediği şey” anlamındadır. Sözcüğün Arapça kökü ve-sa-ye’dir. Bu kök; “Sorumluluğuna, gözetimine bırakmak” anlamı yanında; “tavsiye etmek, salık vermek” anlamlarını da taşır. Sözcüğe müştakı olan “vasiyye” ifadesi, “vasiyet” yanında “talimat, direktif, emir” anlamları yüklenmiştir ki sözcüğün Türkçe’ye taşınan anlamı tasavvuf kültürü çerçevesinde “tavsiye etmek” ve “salık vermek” ağırlıklı iken, medenî hukuk ve İslâm hukuku çerçevesinde “talimat” ve “direktif’e daha yakındır. (Kılınç, 2006:11)

Bu manada destanlarımızdan Göktürk Kitabeleri’ne, İslâm sonrası devirlerde ise pendnâmeler ile Kutadgu Bilig (Yusuf Has Hacib), Siyasetname (Nizamülmülk) gibi eserlere kadar devlet büyüklerinin ve âlim kimselerin bugünün Türk insanına da sorumluluk yükleyecek tarzda asırlar ötesine seslenen vasiyetnamelerinden bahsedilebilir. Dolayısıyla, Vasiyet etme ve vasiyetnâme yazma/yazdırma geleneği Türk edebiyatı ve kültüründe önemli bir yere sahiptir. (Kılınç, 2006:11)

Ancak, vasiyetin Alevî ve Bektaşî geleneğinde daha çok işlev üstlendiğini görüyoruz. İslâm tarihine baktığımızda ise, Alevilik ve vasiyet birlikte anılan kavramlardandır. Alevîlik ve Bektaşîliğin tarihi sürecine bakıldığında ilk olarak “vasiyet olayı” ile karşılaşırız. Hz. Muhammed’in sağlığında Müslümanlar arasında her hangi bir ayrılığın ortaya çıktığı söz konusu değildir. Ancak, Hz. Muhammed’in hastalığı sırasında ortaya çıkmış ve ilk anda çözülmüş gibi görünmesine rağmen, sonraları Müslümanlar arasında büyük ayrılıklara neden olan bazı olaylar vardır. Bunların ilki İslâm tarihinde “**vasiyet meselesi**” adıyla geçmektedir.

İbn-i Abbas’a dayandırılan bir Hadis-i Şerif’e göre Hz. Muhammed’in hastalığının iyice arttığı sırada, yanında bulunan ashabına “Bana bir kalem ve bir kâğıt getirin; size bir yazı (vasiyet) yazdırayım ki, benden sonra ihtilâfa, sapıklığa düşmeyiniz” buyurmuştur. (Fığlalı, 1994:18)

Bunun üzerine orada bulunan Müslümanlar arasında kavga gürültü başlar. Peygamberin orada perde arkasında duran eşleri, meselâ Zeynep Binti Cahş “Resulullah’ın isteğini yerine getirin” derlerse de, Hz. Ömer başta olmak üzere bir kısım ashap, Hz. Peygamberin geçirmekte olduğu şiddetli hastalık ateşinin etkisiyle söylenmiş olabileceğini, Kur’an’ın ve Sünnetlerinin kendilerine yeteceğini söylerler. Orada bulunanlar arasında çıkan tartışmaların ve gürültünün artması üzerine Hz. Muhammed’in canı sıkılır ve oradakilere,

“Artık yanımdan uzaklaşın; benim yanımda tartışmak doğru olmaz” buyurur. Daha sonrasında Resulullah’a, “istediğinizi getirmeyelim mi?” diye sorulunca, bu tartışmalardan sonra yazdırsa da bir fayda sağlamayacağını söylemiş. (Fığlalı, 1994:19–20)

Bu olay, Müslümanlar arasında farklı değerlendirilmiştir. Ehl-i sünnet, Kur’an’ı Kerim’in tamamlanmasıyla yapılacak bir şeyin kalmadığını ve ayrıca, “Bugün dininizi tamamladım” âyetinin buna açık bir delil olduğunu savunmuşlardır. Şîa’ya göre, eğer Resulullah bu vasiyeti yazdırabilseydi, Hz. Ali’nin kendisine halef olduğunu bildirecekti. Bununla birlikte, Şîa’nın büyük kollarından olan Zeydiyye’ye mensup İbn-i Ebî’l-Hadid, Hz. Ali’nin Hz. Peygamberin vasisi olmakla birlikte, vasilikle imamet kastetmediklerini söylemektedir. (Fığlalı, 1994:19-20)

Akademik çevrede bilimsel bir araştırma ve inceleme olarak kabul edilen Türkiye’de Alevîlik ve Bektaşîlik adlı eserin yazarı Ethem Ruhi Fığlalı, o zamanın olaylarıyla ilgili rivayetler hakkındaki ilk yazılı vesikaların, olaylardan en erken bir asır sonraya ait olduğunu bu bakımdan, tarihte bin yıldan fazla bir zaman önce cereyan etmiş olaylara yaklaşırken, o olaylara karışan insanların tavırlarını, gelenek ve göreneklerini göz önünde bulundurmaksızın, sırf eldeki kuru vesikalara istinat ederek çözülemeye veya açıklamaya çalışmanın insanı, küçümsenemeyecek yanlışlara düşürüp birtakım faydasız polemiklere sevk edebileceğini söyler. (Fığlalı, 1994: 23).

Sözlü gelenekte birtakım ritüellerin vasiyetlerle şekillendiği bilinmektedir. Meselâ, ölüm sonrası pratiklerde ölen kişinin vasiyeti yerine getirilir. Vasiyet gereği yanında gömülmesini istediği eşyalar ölünün yanına konur. (bkz. Er, 1995: s.81- Durdu, 2006: 80)

Gelenekteki yazılı eserlere baktığımızda ise, Şeyh Safî Vasiyetnamesi, Hacı Bektaş Veli Vasiyetnamesi gibi temel eserler halk arasında en çok rağbet gören eserler arasındadır. Tam da sorun burada ortaya çıkmakta, Alevî ve Bektaşî geleneğinde sınırlı sayıdaki yazılı eserler, “vasiyet”, “buyruk” ve “menakıb” olarak farklı adlarla anılmakta, zaman zaman birlikte, zaman zaman da birbirinin yerine geçebilecek şekilde kullanılması söz konusu olmaktadır. Bu durum, alanla ilgili çalışma yapanların eserlerinde de görülmektedir. Bilindiği üzere, Alevî ve Bektaşî geleneğinin temel yazılı kaynaklarından biri olarak kabul edilen Şeyh Safî’nin eseri vasiyetname, buyruk ve menakıp olarak üç farklı adla anılmaktadır. Meselâ, Yusuf Ziya Yörükhan’ın, Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar adlı eserinde Şeyh Safî’nin eseri için hem buyruk, hem de menakıp denmektedir. (Yörükhan, 1998:38,39, 478,479) Geleneğin yakından tanıdığı Sâfi’nin bu eserinin hicrî 1232 yılında kaleme alınan el yazması nüshanın orijinal adı ise Şeyh Sâfi Vasiyetnamesi’dir. Gelenek ve araştırmacılar aynı eseri hem vasiyetname, hem

buyruk, hem de menakıp olarak adlandırıyorlar. Alevîler arasında ise “Büyük Buyruk” olarak bilinmektedir.

Durumu açıklaya kavuşabilmesi için geleneğin temel yazılı kaynakları olarak kabul edilen eserler hakkında kısa bilgiler vermek gerekecektir.

İmam Cafer-i Sadık Buyruğu, Alevîlerce en çok kabul gören eserler arasındadır. Bu eser, hem buyruk, hem de menakıp olarak anılmaktadır. Alanla ilgili önemli yayınlar yapan Fuat Bozkurt, hazırladığı buyruğun başında, Alevîler arasında İmam Cafer’in yazdığına inanılan “Buyruk”un, Abdülbaki Gölpınarlı’nın görüşlerine dayanarak gerçek adının Menakıb-ı Esrar Behçet’ül Ahrar olduğunu ve yazarının Bisatî adında biri olduğunu söyler (Bozkurt, 2004: s. 3–4).

1958’de “Buyruk”u yayınlayan Sefer Aytekin, “Buyruk”a yazdığı önsözde, eserin İmam Cafer Buyruğu, Menakıb-ı Evliya, Menakıbnâme, Fütüvvetname gibi çeşitli adlarla anıldığını söylemektedir (Aytekin, 1958: 3).

Mehmet Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı eserinde Hatâyî’nin, tarikatının âdâb ve erkânı yayma maksadıyla yazıldığını söylediği Menakıbü’l Esrar Behçetü’ül Ahrar adında bir yazma eserden bahseder. Hatâyî mahlası ile şiirler yazan Şah İsmail’e atfedilen bu eserin yaptığı tetkik sonucu ona ait olmadığını ancak “edebiyat tarihimiz açısından önemli bir eserdir” hükmünü verir. (Köprülü, 1991: 282).

Burada kısaca, ‘menakıb’ kavramı üzerinde de durmak gerekecektir. “her hangi bir velînin menkabelerini ihtiva eden eserlere menakıb veya menâkıbnâme adı verilmektedir” (Ocak, 1997: s. 36). Menâkıpnâmelere vücut veren iki ana unsurdan birisi halktır. Ancak halkın bunları yazıya geçirmesi söz konusu değildir. Bu durumda eli kalem tutan biri anlatılanları yazıya geçirir. Bu kişi çoğunlukla menkabelerini yazıya geçirdiği tarikattan yetişme ve içinde bulunduğu kültüre sahip olan birisi olmak durumundadır (Ocak, 1997: s. 36).

Bu yüzden Şeyh Sâfî ve İmam Cafer adıyla anılan eserler onların kerametlerini, düşüncelerini anlatsa bile başka biri tarafından yazıldığı ortaya çıkmaktadır.

Farklı baskıları bulunan buyrukların hemen hepsinde vasiyet üslubu göze çarpmakla birlikte vasiyetlere de yer verilir. Meselâ, Ali Adil Atalay’ın hazırladığı İmam Cafer Buyruk’unda Hz. Muhammed’in Hz. Ali’ye yaptığı vasiyetlere yer verilmektedir:

“Ya Ali her kim Kur’an okusa emrini tutmasa, tamuda bir değirmen var. Alimlerin başı öğünür.

Ya Ali, avradınıza evlâdınıza doğru yolu, edep, erkânı, farzı sünneti öğretin. Üzerinize farzdır, derdi.

Ya Ali, atasını anasını inciten eve ferîştah girmez. Ve konuk gelmeyen eve girmez.

Ya Ali, eğer seni paça suyuna davet etseler var. Eğer konuk savaşırsa sen ona iyi söylegil kim Hak Taalâ sana iyilik vere. Rahmet ede.

Ya Ali, güneşe karşı oturma kalbini karartır.

Ya Ali, çok uyuma kehillik getirir.

Ya Ali, kötülük edene iyilik eyle. Zira herkes kemalini işler.

Ya Ali, sefere giderken ve bir bun gününde Yâsin suresini inna enzelna suresini okugil. Sana kast eden zafer bulmaya.

Ya Ali, kaçan öksüz ağlasa arş titrer. Hak Taalâ kılurkim, ya Cebrail tamuyu muştula. Her kim anı güldürse uçmağa muştula kim, anı güldüren kimse uçmağa girer.

Ya Ali, gayret imandandır. Gayreti olmayanın imanı olmaz. Amma gayret, bir elin dünya için gayret etmeli, bir elin ahiret için gayret etmeli.

Ya Ali, elini yuyacak, suyun içine tükürme. Elini peşine çalma. Ve çerağı üfülüp karartma. Ocağ başını pala ile çalma. Eğininde eshap dikme. Eşik üzerine oturma. Yalıncağ yatma. Yalın ayak işeme. Soğan, sarımsak kabuğunu yakma. Bunların cümlesi yoksulluk getirir, süflî âlamettir.

Ya Ali, ataya anaya âsi olman.” (Atalay, 1996:144-215).

Alevî ve Bektaşîler arasındaki temel kaynaklardan birisi Şeyh Safî'ye atfedilen Şeyh Sâfî Vasiyetnâmesi'dir. Şeyh Safiyyüd'd-dîn el-Erdebilî olarak da bilinir. Şeyh Sâfî'nin adı bazı kaynaklara göre Şeyh Safiyüddîn, bazı kaynaklara göre ise Şeyh Safiyüddîn Erdebilî'dir. Milâdî 1252 yılında Hazar denizinin güney batı sahilinde Erdebil dünyaya gelir ve orada yaşar. Zâhid Gîlanî'den ve zamanın ileri gelenlerinden feyz alır. Daha sonra Gîlanî'ye intisap eder. 745/1344-45 senesinde vefat etmiştir.

Safevîye Tarîkatı'nın temsilcisidir. Safeviyye üç kola ayrılmıştır; birincisi Bayramiyye, ikincisi Ebheriyye, üçüncüsü de Hayderiyyedir. Safiyüddin bunlardan Ebheriyye koluna mensuptur (Eraydın, 1997: 415).

Şeyh Safiyüddîn Erdebilî, isnat olunan Seyh Sâfî Vasiyetnâmesi adlı nüsha şahsî bir kütüphanede olup hakkında bir yüksek lisans tezi yapılmıştır (Şahin, 2000:128). Bu tezde verilen bilgiye göre, söz konusu vasiyetname, hicrî 1232 yılında kaleme alınmış olup 169 varaktan meydana gelmektedir. İstinsah edenin kim olduğu belli değildir.

Şeyh Sâfî Vasiyetnâmesi'nde, Alevî, Bektaşî tarikatlarının esasları, erkanları ve mensupları hakkında genel bilgiler vermektedir. Bu yönüyle farklı bir vasiyetname özelliğine sahiptir. Eser, itikat, ibadet, ahlâk, mezhepler, çeşitli dinî unsurlar vb. içermektedir.

Vasiyetnamede “sûfi” ve “tâlip” hakkında şöyle denilmektedir:

“Amma bade sûfi dimegin yidi ve bir yirde iki manası vardır. Birinci masiva, Allah’tan beri mücerred olmakdan ibareddür. İkinci Allah’dan gayrisinden uzak olmakdan ibareddür. Üçüncü enbiyadan ve evliyadan ve âlimden gayri kimselerden biri olmakdan ibaretdür. Dördüncü, zâhirin ve bâtının mekrinden kurtulmaktan ibaretdür. Bişinci, dünyanın ve ahiretin mihnet-i meşakketlerinden kurtulmaktan ibaretdür. Altıncı, cehennem azabından farik olmakdan ibaretdür. Yidinci, ceset-i şeytanın mekrinden ve rûh-ı hannasın şerrinden emin olmakdan ibaretdür.” (Şahin,2000:30)

“İmdi tâlib gerekdür kim, vücudını bi’l-kubbe toprak eyleye ve kendüye geleni dahi evvelki isminden dahi korkub, toprak idi didüre. Marifet tohumundan getirüb, öz tarlasına eke. Andan meskenet suyıyla suvara. Rıza oragıyla biç; getirüb sabır harmanına döküb, fark döğeniyle yumşadub, şevk yili ile savura. Dahı hal değirmenine iletüb un ide. Ve ondan sonra bir kerre mihir tuzıyla dahi muhabbet ile yugura. Ve andan sonra ışk ateşin yaka. Gönül furununda bişüre. Dahı mürebbisinin nazarına koya. Eger makbule geçerse bil ki ol tâlibin ameli makbul-i Hakk olub dünyada, ahirette yüzi ak olur, evliyanın oğlıdır.” (Şahin, 2000: s. 29).

Alevî geleneğinde başka muteber bir eser de Hacı Bektaş Veli Vasiyetnâmesi’dir. Ayyıldız yayınları arasında çıkan eserin diğer bir adı Kitabülfevaid’dir. Aslı Farsça olan bu eser Türkçeye çevrilmiştir. Türk sûflilerinden önde gelen isimlerinden olan Hacı Bektaş Veli’ye atfedilen bu eser son yıllarda yeni yazı ile de yayımlanmıştır.(İ.Ö.:tarihsiz:20) Hacı Bektaş Velî Vasiyetnamesi “Faide” alt başlıklı 105 adet bölümden oluşmaktadır. Vasiyetname’de bu bölümler; “tevhit hâli”, “tasavvuf hâli”, “keramet hâli”, “edeb hâli”, “terbiye hâli”, “zıkr ile fikr hâli”, “riyâzet hâli”, “sema hâli”, “ye’s hâli”, “tevekkül hâli”, “taharet hâli”, “tasavvur hâli”, “rıza ve teslim hâli”, “hâlet-i kurb”, “hâlet-i irşad”, “büyüklük”, “makamların ahseni” gibi adlarla birbirinden ayrılmıştır. Genel olarak “Ahmet Yesevî buyurdu ki, Hünkâr Hacı Bektaş Veli buyurdu ki” gibi hitaplarla başlayan Vasiyetnamede “riyâzet hâli” başlığı altında “derviş”e şöyle seslenilmektedir:

“Ey derviş, dervişlik hırkasını öyle giy ki cemaate karşı senin içindeki kibir ve husumeti, fahri senin tabiatında yaksın. Bilâkis o illetler ateşini alevlesin. Ve yemeği öyle ye ki sen onu kolayca hazım ve istifade etmiş olasın. Yani hepsi sana nûr olmuş olsun. Bilakis sana zorluk getirmiş olmasın.” (İ.Ö.:tarihsiz:20).

Vasiyetnamedeki bölümlerin çoğu Hacı Bektaşî Velî’nin kendinse sorulan soruların cevaplarından oluşmaktadır. Bu çerçevede bir örnek verecek olursak, Hacı Bektaşî Velî, “sema” ile ilgili bir soruya şöyle cevap vermiştir:

“Sema”, hakikat ehline müsteabdır, ilim ehline mübahtır. Fısk ve fücür ehline haramdır.” (İ.Ö.:tarihsiz:18).

Diğer yandan, bazı bölümlerde Hz. Peygamber ve Hz.Ali'nin sözlerine bazı bölümlerde de Hoca Ahmed Yesevî, Kaygusuz Abdal gibi tarikat büyüklerinin konu ile ilgili ifadelerine yer verilmiştir. “Tevhit hâli”nde Hoca Ahmed Yesevî'nin bir zata “tevhid”e ilişkin izahı şöyledir:

“Bir derviş, Hazreti Hoca Yesevî (K.S.)'nin huzuruna geldi. Ey üstad, bana tevhidi beyan et dedi. Hazreti Hoca bir kelle şeker getirdi, dervişe bu nedir diye sordu. Derviş, şekerdir dedi. Hazreti Hoca, dervişe şekeri götür, kır; şekl-i hazırı değışsin ve parçalarından şekiller hâsıl olsun. Sonra getir diye emir buyurdu. Derviş şekeri kırıp getirdi. Zail olan ilk şekl-i vahidinden muhtelif şekillerde parçalar hâsıl olmuştu. Hazreti Hoca, birer birer bunları sordu. Bu ne şekildir, o ne şekildir, dedi.

Derviş cevaben, bu “at”tır. O devedir. Öteki adamdır dedi. Sonra Hoca şöyle buyurdu. Şimdi bunların hepsini kırıp dövüp toz hâlinde birleştir. Derviş hepsini kırdı ve bir kaptta birleştirdi. O vakit Hazreti Hoca sordu. Şimdi bu nedir. Derviş, şeker dedi. Böylece, tevhidi tamamen anlatan Hazreti Hoca buyurdu: Beyt,

Biz olduğumuz gibiyiz ve öyle de olacağız.

İki âlemde bugün de yarın da ey dost.” (İ.Ö.:tarihsiz:9).

Yukarda olduğu gibi eserde anlatılan hususlarla ilgili yer yer mısra, beyit ve kıta nevinden şiir parçaları bulunmaktadır. Ayrıca veciz sözlere yer verilmiştir. Vasiyetname Hacı Bektaş Velî'nin şu vasiyeti ile son bulmaktadır:

“Fıkıh ve hadis öğreniniz. Câhil mutasavvıflardan tevakki ediniz. Daima namazı cemaatle eda ediniz. Şu şart ile ki, imam ve müezzin olmayınız. Hiçbir vakit tâlib-i şöhret olmayınız. Şöhrette âfet vardır. Mansıp ile mukayyet olmayınız. Daima ismi bellisiz olunuz. Ve kuballarda kendi ismini yazma. Ve muhakeme-i kazada hami olma ve hükmü şer'e münkir olmayınız. Cenâb-ı Hak her kolaylığı kaza buyurur ve misafiri de nerede olsa rızıklandırır.” (İ.Ö.:tarihsiz:63).

Sonuç

Netice itibariyle, Alevî Bektaşî geleneğinde vasiyetin önemli bir yeri olduğu ortadadır. Vasiyetname olarak yazılan eserler zamanla Aleviler arasında “buyruk” olarak anılmakta ve algılanmaktadır. Aynı durum ‘manakıb’lar için de geçerlidir. Bu eserler, tarikat büyüklerine atfedilmiş ve onların görüş ve düşüncelerine yer verilmiş olsa da bizatihi onlar tarafından

yazıldığı kesin değildir. Geleneği iyi bilen, kültürlü ve tarikata ve 'pîr'e bağlı birisi tarafından yazılmış olması daha çok muhtemeldir.

Söz konusu eserler, Alevî ve Bektaşî topluluklarında en çok itibar gören eserleridir. Eserler, Türk kültür ve edebiyatı tarihi açısından de büyük bir önemi sahiptir. Eserlerin yeni yayınları yapılmaktadır, ancak aslına ne kadar sadık kalındığı şüphelidir. Eserlerle ilgili bazı çalışmalarda bilimsel disiplin gözetilmiş olsa da çoğunlukla İnternet ortamında ve basında özensiz bir yayın furyası dikkati çekmektedir.

Eserler, Türk kültür ve edebiyat tarihî açısından önemli olduğu kadar, mezhepler tarihî açısından da büyük öneme sahiptir. Bu yüzden Alevî Bektaşî toplumları arasında itibar gören bu eserler, en eski ve orijinal nüshalarından başlayarak bilimsel bir disiplinle ve tarihî süreç gözetilerek araştırılıp incelenmelidir. Eserlerle ilgili yayın yapılırken, tarihî süreçte gelenekteki geçirdiği evrelerle birlikte orijinal nüshalar kesinlikle dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Atalay (Vaktidolu), Adil Ali. (1996), İmam Cafer-i Sadık Buyruğu, Can Yayınları, İstanbul.
2. Aytekin, Sefer. (1958), Buyruk, Ankara (İzmir Yazması); Alıntılayan Fuat Bozkurt, (2004) İmam Cafer Buyruğu, Alfa basın Yayın Grubu, İstanbul.
3. Doğruer, Semra. (2006), Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, “*Şücaaddin Veli Ocağı Dedesi Nevzat Demirtaş Demirtaş ile Söyleşi*”.
4. Eraydın, Selçuk. (1997), Tasavvuf ve Tarikatlar, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
5. Fıglalı, Ethem Ruhi.(1997), Türkiye’de Alevîlik ve Bektaşîlik, Selçuk yayınları, İstanbul.
6. Korkmaz , Esat. (1994), Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü, Ant Yayınları, İstanbul.
7. Şahin, Fidan. (2000), Şeyh Sâfi Vasiyetnâmesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 2000.
8. Ocak, Yaşar. (1997), Kültür Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler. Türk Tarih Kurumu, Ankara.
9. Ö. İ. (tertipleyen), (Tarihsiz), Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş Veli’nin Vasiyetnamesi (Kitabülfevaid), Ayyıldız Yayınları, Ankara.
10. Yaman, Mehmet. (1994), Erdebilli Şeyh Safi Buyruğu, Ufuk Matbaası, İstanbul.
11. Yılmaz, Hasan. (2003), Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, “*Hasan Dede Dergahı’ndan Ali Bahri Demirhan Dede ile Söyleşi*”.
12. Yörükân, Yusuf Ziya (1998) Anadolu’da Alevî ve Tahtacılar, Eklerle Yayına Hazırlayan Turhan Yörükân, Kültür Bakanlığı Yayınları, Anakara.
13. Er, Piri. (1995), Türk Halk Kültüründen Derlemeler, “*Çorum İli Alaca İlçesi Eskiyağan Köyünde Alevî İnançları*”, Kültür Bakanlığı Yayınları.
14. Durdu, Bircan. (2006), Yol Bilim Kültür Araştırma, “*Muğla Tahtacılarında Ölüm İnançları*” .